

Litteraturgranskningar

Litteraturredaktör: Björn Östbring

Goodhart, David, 2017. *The Road to Somewhere: The Populist Revolt and the Future of Politics*. London: Hurst & Company.

Anmälan av Daniel Braw

Många inflytelserika böcker har skrivits med utgångspunkt i enkla distinktioner: allt från *Eros och Agape* och *Fariseism och kristendom* till *Män är från Mars och kvinnor är från Venus*. I den brittiske journalisten David Goodharts fall är distinktionen ännu enklare: varsohelst och någonstans, *anywhere* och *somewhere*. Dessa båda positionsbestämningar förklarar, menar han, såväl den dubbla liberaliseringen i västvärlden under de senaste årtiondena (ekonomisk och social) som motreaktionen i form av populism. Människors förbindelse till den plats där de bor ger upphov till "värderingskluster" (Goodhart 2017:4). En högutbildad kosmopolitisk medelklass utan starkare koppling till vare sig hemland eller hembygd har genomfört förändringar som nu det mindre mobila, mer lokalt präglade folkflertalet reagerar emot.

Anywhere står för denna liberala, högutbildade elit – låt vara en elit som omfattar en fjärdedel av befolkningen – som känner sig hemma i den moderna tillvaro som präglas av individens frihet och gränsernas avtagande betydelse. *Somewhere* är ett samlingsnamn för de mer konservativa folklager som är mindre övertygade om riktigheten i normförskjutningar, mindre entusiastiska över globaliseringen (som tenderar att påverka de branscher där de arbetar negativt) och som framför allt är skeptiska till invandring. De är en väsentligt större grupp än Anywheres, men har hittills i stor utsträckning saknat politisk representation.

Det nya som har skett är dock enligt Goodharts förklaringsmodell att de platsbundna, Somwheres, har gjort sin röst hörd. De två händelser som står i centrum för boken är valet av Donald Trump till amerikansk president och utfallet i den brittiska folkomröstningen om EU-medlemskapet. Dessa båda händelser kommer, skriver Goodhart, att betraktas som det ögonblick då politik som kretsar kring kultur och identitet utmanade politiken som utgår från konflikten mellan vänster och höger (Goodhart 2017:1). Med denna modell kan också händelser som har inträffat efter att boken publicerades förklaras – det dåliga resultatet för de båda tyska folkpartierna CDU/CSU och SPD och genombrottet för utmanarna i Alternative für Deutschland till exempel.

Goodhart belägger denna struktur främst genom hänvisning till brittiska attitydundersökningar, som konsekvent visar en stor åsiktsskillnad mellan högutbildade och lågutbildade – korrelationen mellan utbildningsnivå och tillhörighet är betydande. Bland äldre, personer med kort utbildning och ekonomiskt svagare är det vanligare att instämma i ett påstående som "Storbritannien har under de senaste åren förändrats till oigenkännlighet, ibland känns det som ett främmande land och det får mig att känna mig obekvämt" (Goodhart 2017:2-3).

Hur pass stora skillnaderna mellan Anywheres och Somwheres egentligen är går att tolka på olika sätt. En maximalistisk tolkning är att det rör sig om grupper som i alla grundläggande frågor ser livet och tillvaron på olika sätt, till den grad att satsningar på förnybar energi upplevs som en motgång för Somwheres. En minimalistisk tolkning, som på grundval av det material Goodhart

presenterar är den mer rimliga, är att lågutbildade människor tenderar att vara skeptiska till invandring i mycket större utsträckning. Goodhart ger detta en specifikt brittisk förklaring, nämligen att högre utbildning ofta innebär att ungdomar flyttar hemifrån, men mönstret torde vara det samma överallt.

Problemet med den maximalistiska tolkningen, det vill säga att det i de breda folklagren skulle råda en allmän konservatism baserad på "sunt förnuft", är att materialet inte riktigt bär. De två tydligaste uttrycken för somewheretänkandets återkomst, Brexit och Trumps seger, har båda visat sig vara stora kliv rakt ut i det okända. (Bland andra företrädare för somewherebefolkningen nämns Putin, Erdogan och Orban. (Goodhart 2017: 218). Somewheres tvekade inte att rösta fram en politiskt oerfaren och uppenbart nyckfull person till presidentämbetet trots att valet bland annat gällde mandatet att inleda krig och besluta om användandet av massförstörelsevapen.

Ett ännu större problem med en maximalistisk förståelse av skillnaderna mellan Anywheres och Somewheres är att attityder dels förändras, dels inte är hela sanningen. På en rad områden, bland annat i synen på jämställdhet, har Somewherebefolkningens synsätt förändrats på ett sådant sätt att det värderingsskillnaderna i relation till Anywheres är en fråga mer om grad än om art.

Och när det gäller faktiska livsmönster är det den högutbildade medelklassen, det vill säga typiska Anywheres, som är mer socialkonservativa. Äktenskap är vanligare bland människor med högre utbildning och högre inkomster; kvinnor som lever i samboförhållanden har generellt lägre utbildning och äger i mindre utsträckning sina bostäder (Goodhart 2017:197). Här blir Goodharts förklaring ganska långsökt: dels försvåras lågutbildades sammanhållning i parrelationer av brist på pengar, dels praktiserar Anywhermänniskorna inte själva den individualism och livsstilsliberalism som de så att säga ordinerar åt Somewherebefolkningen (Goodhart

2017:197-198). Tanken att lågutbildade eller boende i mindre städer och på landsbygden skulle kunna vara mindre socialkonservativa kunde åtminstone ha prövats.

Vilken av dessa båda förklaringar, den minimalistiska och maximalistiska, förordar Goodhart själv? Det är något oklart. Å ena sidan finns förklaringen att Somewheres i princip har gått med på all liberalisering som har ägt rum sedan 1960-talet (Goodhart 2017:119) och bara behållit sitt motstånd mot europeisk integration och massinvandring. Allt annat har uppenbarligen gått att passa in i en stabil, ordnad värld. I ett annat sammanhang beskrivs invandringsfrågan som ett lackmustest som har kommit att "stå för" attityder till social förändring i allmänhet (Goodhart 2017:25). Men av Goodharts material att döma har attityderna till social förändring modifierats och det är bara invandringsfrågan kvar, möjligen åtföljd av EU-frågan (som i brittisk kontext i hög grad är just en invandringsfråga också) och frågan om dödsstraff (Goodhart 2017:219).

Om man alltså utgår från att den fråga där Somewheres verkligen skiljer sig från Anywheres är synen på invandring, blir en naturlig följdfråga varför så är fallet. Goodharts övergripande förklaring på denna punkt är att invandringen har utgjort en ekonomisk utmaning koncentrerad till de branscher där Somewheres i allmänhet är verksamma. Invandrad arbetskraft tränger ut inrikes född genom lönekonkurrens framför allt om så kallade enkla jobb. Att det gick att bli utkonkurrerad av utlänningar i sitt hemland var en form av "*in-your-face globalisation*" som kom som en chock för många briter (Goodhart 2017:125-126).

Att påvisa föreställningen om undanträngningseffekter på arbetsmarknaden är gjort med lätthet. Svårighetsgraden ökar om man därutöver vill visa att föreställningen är korrekt, vilket Goodhart gör. Exempelvis i livsmedelsindustrin: av dagens 400 000 syster-satta är en tredjedel utrikes födda (Goodhart 2017:126). En komplicerande faktor i

sammanhanget, som Goodhart dessvärre nämner men inte diskuterar (Goodhart 2017:120), är dock att arbetslösheten i Storbritannien är lägre idag än vad den har varit sedan 1970-talet samtidigt som den ekonomiska jämlikheten har ökat (Goodhart 2017:169).

Inte heller förs något direkt resonemang om alternativa förklaringar. Det kan till exempel tänkas att inrikes födda britter är mindre benägna att söka sig till anställningar på exempelvis slakterier och till följd av utbildningssystemets och välfärdsstatens utbyggnad heller inte är tvungna till det. Som noteras i boken uppger en tredjedel av arbetsgivarna i en undersökning att skälet till att de inte har rekryterat några unga människor under de senaste åren är att inga under 24 års ålder har sökt några jobb hos dem (Goodhart 2017:165). 18 procent av alla "enkla jobb" innehas av utrikes födda (Goodhart 2017:152). Mot detta anför Goodhart att britter visst kan tänka sig att utförda hårda och asociala arbetsuppgifter om de är välavlönade, med hänvisning till att det finns de som arbetar på oljerigg (Goodhart 2017:125). Exemplet tycks dock alltför specifikt för att ha något större förklaringsvärde.

En ytterligare fråga är om arbetstillfällena hade funnits kvar utan invandring. Som Goodhart noterar har teknologiska framsteg och ekonomisk öppenhet redan utplånat många arbetares jobb (Goodhart 2017:189). Det kan hävdas att den storskaliga invandringen från andra EU-länder i denna mening har hejdat Storbritanniens ekonomiska utveckling, i så måtto att tillgången på billig arbetskraft har gjort effektiviseringar onödiga och investeringar olönsamma. Ett sådant argument låter sig dock inte förenas med teorin om undanträngningseffekter, eftersom arbetstillfällena som har uppstått för EU-invandrare med denna logik inte "borde" ha varit tillgängliga för inrikes födda heller.

En tredje fråga är hur teorin om undanträngningseffekter hänger samman med uppfattningen om invandring som en belastning på välfärdssystem och farhågor om social

turism. Goodhart skriver att oron för etnisk mångfald kan förstås som en underavdelning till en bredare oro för friåkande på det moderna medborgarskapets ekonomiska och emotionella resurser (Goodhart 2017:121). I relation till den händelse som boken syftar till att belysa, Brexitbeslutet i folkomröstningen, framstår denna förklaring som mindre relevant. EU-invandringen har som Goodhart noterar varit ett undantag i statsekonomiskt hänseende: det har varit en invandring av människor i arbetsför ålder som har kommit för att arbeta, vilket har inneburit en nettovinst för nationen (Goodhart 2017:120). Det rör sig inte ens om invandrare som i ett senare skede kan komma att utgöra en ekonomisk belastning – de "behandlar landet som en tillfällig ekonomisk bekvämlighet" (Goodhart 2017:126). Deras tillvaro torde därmed i hög utsträckning motsvara vad Goodhart i en avslutande rekommendation kallar ett tillfälligt medborgarskap (Goodhart 2017:229). Ändå har deras närvaro i Storbritannien blivit kontroversiell.

Upphovet till dessa oklarheter är sannolikt författarens ambition att inte bara beskriva allmänt förekommande uppfattningar inom Somewheregruppen utan också att motivera och underbygga dessa uppfattningar. Bemödandena om att förverkliga denna ambition gör Goodharts bok till en något vindlande läsning, där resonemang blir precis så motsägelsefulla som opinioner kan vara.

Samtidigt är *The Road to Somewhere* en i all sin enkelhet ögonöppnande skildring av människornas olika förhållanden till platser, och hur dessa olika förhållanden präglar deras politiska ställningstaganden. En självklar men i den allmänna debatten sällan framförd insikt är att livet och dess utmaningar ter sig annorlunda för den som bor kvar inom en radie av tre mil från föräldrahemmet, vilket en majoritet i Storbritannien faktiskt gör, än för den för vilken världen verkligen upplevs ligga öppen. Storstäder som genom sin öppenhet och höga förändringstakt fungerar som sociala utopier för ledande politiker kan

av stora befolkningsgrupper uppfattas som frånstötande. *The Road to Somewhere* placerar dessa motsättningar i centrum av den politiska debatten, där mycket tyder på att de hör hemma.

Om förklaringsmodellen fångar in den ”populistiska revolten”, som titeln utlovar, är en annan fråga. Den populistiska rörelsen har ett överskotts beteende som inte är lätt att motivera utifrån distinktionen Anywhere-Somewhere. Detta diskuteras knappast alls i boken. Goodhart noterar visserligen att Trumps framtoning som ”strongman” innebär ett avsteg från den västerländska politikens konventioner, både till form och till innehåll (Goodhart 2017:2), men utvecklar inte varför efterfrågan på starka och nyckfulla ledare har uppstått samtidigt som Somewheres kräver politisk representation eller hur dessa båda fenomen hänger samman.

Och det är något i populismens form som blir svårt att förklara med Goodharts modell. Om Somewheres som väljargrupp är det sunda förnuftets och den långsamma förändringens röst i politiken, varför attraheras den då av politiker som ställer ut orimliga löften och ger sig på radikala och oöverskådliga förändringsprocesser? Varför företräds Somewheres av ”opportunist, narcissister och sociopater” (Goodhart 2017:74) snarare än av anspråkslösa, ansvarstagande och lokalt förankrade personer som dem själva? Hur gick det till när de grupper som upplevde sig som det moderna samhällets förlorare och som vantrivdes med den höga förändringstakten plötsligt fann sin röst i cyberrymden? Goodhart antyder att frågorna finns (Goodhart 2017:74) men de tillmäts liten betydelse i boken som helhet. Det finns med andra ord mer att säga om ”det populistiska upproret och politikens framtid” än vad som sägs i *The Road to Somewhere*.

Daniel Braw är politisk redaktör på Barometern-OT och fil. dr i historia.
E-post: daniel.braw@gmail.com

Hörnqvist, Magnus, 2017. *Klass*. Stockholm: Liber.

Anmälan av Terence Fell

Boken ingår i serien BeGreppbart som är en serie introducerande böcker i samhällsvetenskap. Varje bok behandlar ett centralt begrepp och adderar en pusselbit till vår förståelse av samhället.

Historiskt associeras klass med ett stratifierat samhälle kännetecknat av orättvisor (Crompton 2012). Av det skälet kan klassbegreppets aktualitet idag uppfattas som ett nederlag för demokratin. I ett land som Sverige, länge känt för sitt generösa välfärdssystem, kan en bok med en rubrik som *Klass* utmana såväl politiker som akademiker. Omfattande forskning visar att klassbegreppet har mer relevans i dagens samhälle än tidigare, dels som ett resultat av de senaste decenniernas ökande segregation. Det är uppfriskande att detta är författarens utgångspunkt och inte fokus. I detta traditionellt sociologiska fält lägger kriminologen Magnus Hörnqvist grunden till en förnyad förståelse av dagens svenska klassamhälle, och här kan statsvetenskapen bidra ytterligare med andra, kompletterande perspektiv.

Boken blottlägger samhällets osynliga klasstruktur och hur dina livschanser påverkas beroende på din position i denna struktur. Det vill säga hur du mår, var du bor, hur mycket du tjänar, vem du röstar på, med mera (s. 8-10). Författaren lyckas inledningsvis ge läsaren en bra och tydlig beskrivning av klassbegreppets mångfacetterade karaktär. Här gör Hörnqvist en poäng av att det är av forskningstekniska skäl som olika kombinationer av båda marxistisk och weberiansk klassteori tillämpas i dagens klassanalys. Det finns en underliggande tes i boken om att element från flera traditioner tillsammans ådagalägger *ännu mer* av samhällets annars svåråtkomliga klasstruktur.

Hörnqvist undviker inte att diskutera klassbegreppets mångtydighet eller dess